

Знахідки видів родини *Orchidaceae* у пониззі Південного Бугу

ГРИНА ПЕТРІВНА СЯГРОВЕЦЬ
МИХАЙЛО ФЕОДОСІЙОВИЧ БОЙКО
РУСЛАНА ПЕТРІВНА МЕЛЬНИК
ІВАН ІВАНОВИЧ МОЙСІЄНКО

SIAGROVEC I.P., BOIKO M.F., MELNYK R.P., MOYSIYENKO I.I. 2007: **Findings of orchids in Pivdenny Bug's lowlands.** *Chornomors'k. bot. z.*, vol. 3, N2: 67-69.

New distributional, ecological and coenotic data concerning two orchids of Pivdenny Bug region are reported.

Keywords: *Orchidaceae, Ukraine, Pivdenny Bug*

СЯГРОВЕЦЬ І.П., БОЙКО М.Ф., МЕЛЬНИК Р.П., МОЙСІЄНКО І.І. 2007. **Знахідки видів родини *Orchidaceae* у пониззі Південного Бугу.** *Чорноморськ. бот. ж.*, т.3, №2. – С. 67-69.

Наводяться нові дані про розповсюдження, екологічні та ценотичні особливості двох видів родини *Orchidaceae* у пониззі Південного Бугу.

Ключові слова: *Orchidaceae, Україна, Південний Буг*

Види родини *Orchidaceae* можуть проростати та розвиватися лише в симбіозі з грибами, тому мають високу чутливість до змін навколишнього середовища, що викликані як природними, так і антропогенними чинниками. У зв'язку з цим в умовах України вони є вразливими рослинами, введення їх в культуру також пов'язане з великими труднощами. Усі види орхідних флори України включено до Червоної книги України [1996].

У світовій флорі родина *Orchidaceae* нараховує від 20000 до 25000 (35000) видів, представників від 735 до 750 (800) родів, що зростають переважно у вологих тропічних лісах обох півкуль, особливо в тропічній Америці і Південно-Східній Азії. Лише трохи більше 100 видів зростають в помірній та арктичній зонах в рівнинних та гірських районах з підвищеною вологістю [ЖИЗНЬ РАСТЕНИЙ, 1982]. В Україні це – Полісся, Карпати та Крим [ФЛОРА УРСР, 1961]. В степовій зоні вони приурочені лише до вологих місць узбереж річок і морів. Види *Orchidaceae* пониззя Дніпра та узбереж Чорного моря, головним чином в межах Херсонської та Миколаївської областей вивчалися низкою дослідників [ДЕСЯТОВА-ШОСТЕНКО, ЛЕВІНА, 1928; ФЛОРА УРСР; 1961; ПРОТОПОПОВА, 1986; ТИМЧЕНКО, 1994; та ін.]. Найкраще вони вивчені в межах Олешківських пісків та на ділянках Чорноморського біосферного заповідника [БОЙКО, 1988; УМАНЕЦЬ, 1988 та ін.].

Щодо зростання видів *Orchidaceae* у пониззі Південного Бугу літературних даних немає. Відсутні вказівки щодо місцезростань видів орхідних з цієї території і в узагальнюючих флористичних та природоохоронних працях [ФЛОРА УРСР, 1961; ЧЕРВОНА КНИГА УКРАЇНИ, 1996 та ін.].

При запланованому вивченні флори пониззя Південного Бугу, які проводяться з 2005 р. на піщаних масивах південніше с. Галицинівки Жовтневого р-ну, а також на

пісках біля с. Зайве Новоодеського р-ну Миколаївської області нами було знайдено популяції двох видів роду *Anacamptis* Rich.: *A. coriophora* (L.) Rich. (= *Orchis coriophora*) та *A. palustris* (Jacq.) Rich. (= *Orchis palustris*).

A. coriophora – це європейсько-середземноморсько-малоазійський вид, який знаходиться на північній межі свого ареалу. Вид занесений до Червоної книги України, має III категорію охорони [ЧЕРВОНА КНИГА УКРАЇНИ, 1996]. У пониззі Дніпра – на Олешківських пісках та на узбережжі Чорного моря, на косах та островах вид зустрічається спорадично, часом у місцезростаннях представлений значною кількістю особин. У пониззі Південного Бугу зростає на пісках південніше с. Галицинівки Жовтневого р-ну. Зовсім недавно нами тут було знайдено гайки з *Betula borysthena* Klok. [Бойко та ін., 2005]. *A. coriophora* є найбільш ксерофільним видом, порівняно з іншими видами роду *Anacamptis*. Зростає він тут в угрупованнях з домінуванням *Carex colchica* J. Gay, *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Poa compressa* L. та ін.

A. palustris зростає в безпосередній близькості від попереднього виду, але в більш знижених місцях, в яких довше зберігається волога. Він – європейсько-середземноморсько-передньоазійський вид, знаходиться на дослідженій території на північній межі ареалу. Як і *A. coriophora* вид занесений до Червоної книги України, має III категорію охорони [ЧЕРВОНА КНИГА УКРАЇНИ, 1996].] На Галицинівській арені спостерігається цікава закономірність у поширенні цих двох видів. Їх популяції знаходяться в безпосередній близькості одна від одної біля знижень на пісках. Але кількість особин у популяції *A. palustris* майже в 5 разів вища, ніж *A. coriophora* (44 : 9 відповідно). Тільки на одній з ділянок (площа якої складає 48 м²), яка розташована значно вище (на 0,5–1,0 м) від дна знижень і на якій переважає типова псамофітна рослинність, з орхідних зростає лише один вид – *A. coriophora* (близько 10 особин на 1 м²). Також знайдено тут *A. coriophora* f. *alba* (на 1 м² зростає 2-3 особини). На відміну від попередньої ділянки, на цій ділянці відсутній *A. palustris*, проте зростають такі рідкісні види як *Alyssum savranicum* Andr. та *Cerastium schmalhauseni* Pacz., що включені до Європейського Червоного списку та *Iris halophilla* Pall., що включений до Червоного списку Миколаївської області.

A. palustris також було знайдено на території піщаного масиву біля с. Зайве Новоодеського р-ну. Грунти тут дещо багатші, супіщані. Ділянка, на якій зростає *A. palustris*, знаходиться біля болота з купинами *Carex* sp. та заростями *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., на ній в травостой переважають мезофільні рослини – представники лучно-болотного різнотрав'я.

Обидві досліджені ділянки, на яких зростають червонокнижні види рослин, необхідно взяти під охорону. Нами підготовлені відповідні матеріали для направлення їх до Держуправління екології в Миколаївській області.

Список літератури

- Бойко М.Ф. Нові знахідки рідкісних і зникаючих видів рослин у Херсонській та Миколаївській областях // Укр. ботан. журн. – 1988. – Т. 45, № 5. – С. 84-86.
- Бойко М.Ф., Бойко П.М., Личинкіна Н.А., Мельник Р.П., Мойсієнко І.І., Ходосовцев О.Є. Нова знахідка *Betula borysthena* Klok. & Zoz // Укр. ботан. журн. – 2005. – Т. 62, № 3. – С. 396-398.
- ДЕСЯТОВА-ШОСТЕНКО Н.О., ЛЕВІНА Ф.Я. Ботанічне дослідження чорноморських кіс та островів: Тендера, Джарилгача, Орлова та Довгого // Матеріали охорони природи на Україні. – 1928. – № 1. – С. 1-72.
- ПРОТОПОПОВА В.В. Роды *Dactylorhiza* Nevski, *Orchis* L. // Хорология флоры Украины. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 156-163.
- СОБКО В.Г. Ризорестуційное размножение вегетативных малолетников семейства орхидных // Охрана и культивирование орхидей. Мат-лы междунар. симп. – Таллин, 1980. – С. 82-87.
- ТИМЧЕНКО І.А. *Eriopactis palustris* (L.) Crantz. (Orchidaceae) в Україні // Охорона генофонду рослин в Україні. Тез. доп. конф. – Донецьк, 1994. – С. 64-65.
- УМАНЕЦЬ О.Ю. Рідкісні види судинних рослин флори Чорноморського біосферного заповідника АН УРСР // Укр. ботан. журн. – 1988. – Т. 45, № 5. – С. 87-91.

УМАНЕЦ О.Ю. Эколого-биологический очерк представителей семейства орхидных Левобережья Нижнего Днепра // Природничий альманах. – Херсон, 2001. – Сер.: біологічні науки. – Вип. 1. – С. 91-96.
ФЛОРА УРСР. – Т.3. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – 490 с.
ЧЕРВОНА КНИГА УКРАЇНИ. Рослинний світ. – К.: Укр. енциклопедія, 1996. – 608 с.

Рекомендує до друку
Ан.В. Єна

Отримано 25.06.2007

Адреса авторів:

*I.П Сягровець, М.Ф. Бойко, Р.П. Мельник,
I.I. Мойсієнко
Херсонський державний університет
вул. 40 років Жовтня, 27
Херсон, 73000
Україна*

Author's address:

*I.I. Sjagrovets, M.F.Boiko, R.P. Melnyk, I.I. Moysienko
Kherson State University
27, 40 Rokiv Zhovtnya
Kherson, 73000
Ukraine*